

Recitalul ~ o modalitate teatrală în plină evoluție

Etapa finală a teatrelor dramatice din cadrul celei de-a doua ediții a Festivalului național „Cântarea României” evidențiază locul important pe care-l ocupă recitalurile, în ultimii ani, în mișcarea noastră teatrală. Consistența dramatică, diversitatea tematică și stilistică, posibilitățile aproape nelimitate pe care recitalul le oferă artei actoricești, inventivității regizorale și scenografice, ne fac să credem în perspectivele acestei modalități de exprimare artistică și, totodată, să o privim sub unghiul maximei exigențe. Dincolo de unele carențe de organizare, care s-au manifestat în această sechiune a Festivalului (evazionismul care a înconjurat, uneori, spectacolele teatrelor din țară, spectatori aduși ad-hoc — citiți copiii — la recitalurile Sorescu, Nichita Stănescu etc.), a ieșit în evidență, încă o dată, reala forță de atracție pe care o exercită poezia asupra publicului larg, atunci când interpretii știu să o pună în adevărata ei valoare.

Unul dintre principalele puncte cistigate la această ediție mi se pare a fi multitudinea tipurilor de recital, care tinde să se contureze ca o specie dramatică. Fără a ne hazarda să dăm o definiție, trebuie observat că dialogul artelor și personalitatea interpretilor se instituie ca note specifice obligatorii.

Încercând o tipologizare a recitalurilor prezentate în Festival, să începem cu ceea ce s-ar putea numi *one man show*. Exemplul cel mai frapant ni-l oferă recitalul lui Ion Lăciuan (*Opus unu... singur*, Teatrul de Comedie), veritabil tur de forță, de care numai un artist pe deplin stăpîn pe mijloacele sale poate fi capabil. Se mizează pe efecte „revuistice”, cu succes sigur la public: scheciuri pe teme de actualitate cotidiană, pantomimă suculentă, fabule mușcatoare etc.; întregul are un echilibru clasic, e scutit de vulgaritățile care abundă, din păcate, în spectacolele de acest gen de la noi. (Observație adiacentă: într-o perioadă cînd „revista” românească trăiește clipe penibile, teatrele se străduiesc s-o suplinească. Recenta premieră a Teatrului Mic cu musicalul *Nu sînt Turnul Eiffel* este încă o dovadă.) Tot din această categorie face parte recitalul susținut de Adám Erzsébet (*Vadroszák — Flori de măceș* — Teatrul Național din Tîrgu Mureș), utilizînd material din culegerea de folclor a lui Kriza János, apărută în 1863 — cîntece, balade și strigături secuești. Talent scripitor, Adám Erzsébet este o actriță cu multiple disponibilități, pe care știe să și le pună în valoare. În *Noaptea poeziei* (Teatrul Național din Craiova), Tudor Gheorghe a inclus poeme clasice (de Eminescu, Macedonski), cărora menestrelul le-a adăugat o partitură muzicală de factură baladescă. De data aceasta, Tudor Gheorghe mi s-a părut întrucitva lipsit de forță, textele au sunat pe alocuri învechite (a cui să fie vina?), iar invenția melodică dă senzația că stagnează.

Sus, Anda Călugăreanu și Leopoldina Bălănuță; jos, Anca Neculce-Maximilian

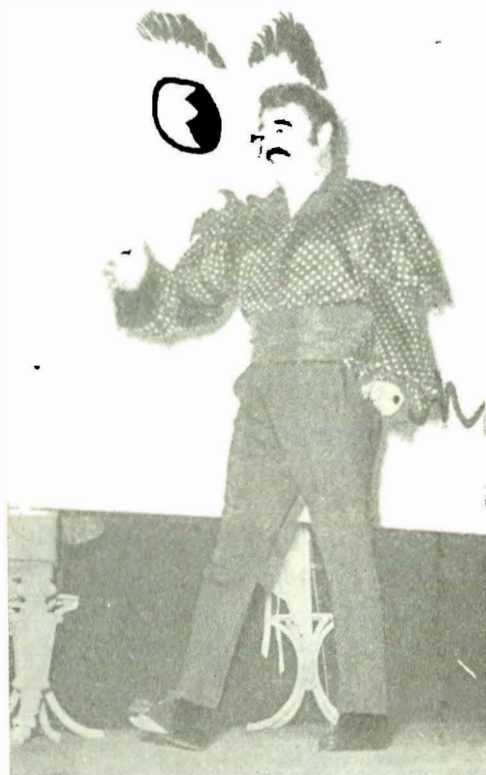
Cele mai multe dintre recitaluri sînt structurate pe un *dialog al artelor*. Caracterizat prin rafinament, înaltă ținută, subtilă întrepătrundere, spectacolul *Poezie, muzică, dans* (Teatrul Național din București) a rounit cîteva personalități a căror simplă prezență garantează succesul. Sensibilitatea eminentamente poetică a Adelei Mărculescu — ajutată de o selecție adecvată (Emil Botta, Geo Bogza, Marin Soresecu, Eugen Jeboleanu, Nina Cassian, Ana Blandiana, Nichita Stănescu) —, virtuozitatea coregrafică a lui Miriam Răducanu și a Ralucai Iancușie, cea muzicală a lui Gioni Răducanu, s-au armonizat fără disonanțe. La o altă temperatură afectivă, aceea a molipsitoare exuberanțe, a vitalității, doi tineri actori de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, Vajda Zsuzsa și László Zoltán, dialoghează, cîntă, dansează cu naturalețe, în fantezia lirică *Eső helyetti fény* (Lumină în loc de ploaie), pe versurile lui Lászlóffy Aladár. Muzica și poezia își dau mîna și în recitalurile susținute de Leopoldina Bălanuță și Anda Călugăreanu (*O parte dintr-o pasare*, Teatrul Mic) și de Florian Pittiș și Mircea Vintilă (*Față în față cu lumea*, Teatrul „Bulandra”), de o valoare sensibil apropiată.

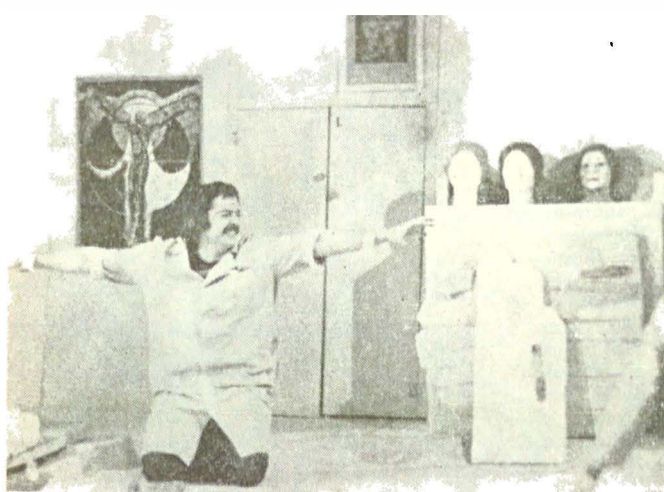
Recitalul-antologie tînde să prezînte un anume univers liric, pe care actorul îl re-creează sau îl ilustrează numai. Aici, decisivă este selecția. Fruct al meditației asupra unei lirici dominate de accente tragice este colajul *Egyenes beszéd* (Cîștit vorbind) de Mátray László, tulburător omagiu adus unuia dintre cei mai originali poeți maghiari din România — Szilágyi Domokos (1938—1976) ; poate mai exact, deși, reușite, mai puțin „poetic”, titlul ar suna *Direct vorbind*. Nu un recievim, desigur, pentru că Mátray László nu vrea să ne arate un om „care se predă”, ci unul „care reîncepe mereu, veșnic neliniștit, a cărnii umanitate senină, al cărui intelect de strălucire diamantină și zîmbet sever irradiază și de dincolo de moarte, transmițîndu-ne încredere, căldură, lumină” — ca să citez frumosul portret pe care Mátray László i-l face lui Szilágyi Domokos. Muzica de un patetism reținut a lui Bulyovzky Loránd, inginer, membru al grupului timișorean „Thalia”, s-a integrat perfect atmosferei. Excelent este și recitalul lui Anton Tauf (*Cînt sinele cu sine*, sub egida Teatrului de păpuși din Cluj-Napoca), o antologie Nichita Stănescu prezentată *hors concours*. La pragul dintre ilustrativismul superior și interpretarea originală s-a situat un bun recital prezentat de Larisa Stase-Mureșan (*O, suflete bun la toate*, Teatrul de Stat din Arad), pe versurile lui Marin Soresecu.

Alți concurenți au pus accentul pe *dinamica vocilor* : *Hangok az arénából* (Voci în arenă, Teatrul de Nord din Satu Mare, avînd la bază ciclul de versuri „Moștenirea lui Ben Hepburn” de Mériusz Jozsef, unul dintre puținele recitaluri străbătute de patos militant) ; pe dicție (Ildiko Jaresek-Zamfirescu, *Balade populare*, Teatrul German de Stat din Timișoara) ; dar și pe emfază, cu totul nepotrivită (Anca Neculce-Maximilian, *Cu mîncă zilele-ți arlaogi*, Teatrul de Stat din Sibiu).

Odată trecut în revistă „repertoriul”, mi se pare firesc să-l confruntăm și cu valorile poeziei noastre. M-aș limita la perimetrul contemporan, știut fiind că aducerea pe scenă a poeziei clasice cere un talent deosebit, capabil să re-creeze textul, printr-o rostire *originală*. (Să ne închipuim, de pildă, „Luceafărul” interpretat mediocru : o lungă plictisență, care echivalează cu o profanare.) Avînd actori excelenți, pentru care poezia este o a doua natură,

Sus, Ion Lucian ; jos, László Zoltán și Vajda Zsuzsa

Anton Tauf

Larisa Stase-Mureșan

e de dorit, bineînțeles, să ascultăm cât mai des poezie clasică. Să nu uităm nici influența educativă a genului, căci clasicitatea operei îi oferă summum-ul de densitate. În schimb, poezia contemporană poate oferi actorului șansa noutății mesajului și a primei interpretări. În genere, recitalurile n-au trădat harul valorică a poeziei noastre de astăzi. Totuși, lirica feminină e mult mai bogată, mai diversă decât par a crede Leopoldina Bălănuță și Anda Călugăreanu, judecând după selecția poemelor și, într-o măsură, chiar a numelor. Să sugerăm, deci, și lirica Ilenei Mălăncioiu, a Gabrielei Melinescu, a regretatei Mariana Dumitrescu, ca și actualitatea Magdei Isanos. Dintre poezi : Șt. Aug. Doinaș, Ion Caraion, A. E. Balkonsky, Cezar Baltag, Ion Gheorghe, Mihai Ursachi pot oferi o excelentă sursă repertorială. Ca și absenți au fost Arghiezi, Blaga Bacovia, Barbu — nume cu rezonanță în contemporaneitate. Prospecția în tezaurul liricii în limba germană din România nu s-a văzut, iarăși, deloc. În altă ordine de idei, sugestia scenografică ar trebui să aibă, deocamdată, o pondere mai mare.

Poezia poate aduce inovații importante structurii dramatice, mai ales prin înnoirea limbajului scenic; iar multitudinea mijloacelor stilistice, pe care ea le presupune, poate să pună în valoare nu numai mesajul, ci și personalitatea interpreților. Recitalul e o formă pe cât de simplă, pe atât de rafinată, care pretinde celui ce receptează să fie un partener pe măsura artistului. Succesul de care genul se bucură, astăzi, la noi — relevant și în cadrul acestei ediții a Festivalului — dezvăluie, deci, un nivel superior de cultură. În recital, actorul nu e doar „agentul” discursului poetic. El e și mim, balerin, solist vocal, poate și compozitor și, uneori, autor al textelor. Într-un cuvânt, își poate fructifica disponibilitățile, poate da „totul”.

Fenomenul comunicării cu publicul prin intermediul poeziei teatralizate este, azi, la noi, asemănător, prin amploare, cu ceea ce se întâmplă în teatrul francez și belgian („Lucernaire”, „Essaïon”, „Théâtre provisoire de Bruxelles” etc.); poate, chiar mai intens receptat. În acest moment favorabil, substanța artistică, politică și educativă a recitalului poetic poate genera noi forme de comunicare, susținând efortul artiștilor profesioniști și amatori de a face direct simțită în teatru prezența omului zilelor noastre. Iar pentru mișcarea teatrală, eflorescența genului înseamnă un câștig în direcția diversificării modalităților de exprimare scenică.

Adám Erzhébét